

□ *Vizözön és egyéb elbeszélések.* Irta: Biró Lajos. Budapest, Atheneum r.-t. kiadása. Ára 4 korona.

□ Rövid idő alatt másodszor ad alkalmat a szerző, hogy vele foglalkozzunk. Ezúttal tizenkét kisebb-nagyobb novellát és rajzot foglalt egy kötetbe, melynek címet ismét az első és legnagyobb elbeszélés után adott.

□ Biró Lajos úgy hiszi, hogy az emberiséget civilizációjával egyetemben majd egy új vizözön pusztítja el. A katasztrófát az okozza, hogy a naprendszer külső bolygói felől egy, eddig ismeretlen sötét égitest közeledik felénk, mely nem ütközik ugyan össze a Földdel, de annak tengelyét megingatja s rettentő kozmikus forradalmat idéz elő, mert a földtengely elbillenése következtében megváltozván a földtömeg elhelyezkedése: a tenger elárasztja a szárazokat, viszont új földrészek keletkeznek. A vészthozó égitest közeledését rettentő viharok, vulkanikus zivatarok, földrengések és áradó esők jelzik. A nagy kataklizmát rövid ideig tartó jégkorszak követi, mely minden életet megöl a Földön.

□ Ennek a világvégének rajzát adja Biró Lajos egy történet keretében, vagy helyesebben ennek a rettentő kataklizmának előterébe állít a szerző egy történetet. Mi adta az eszmét: a történet a háttérhez, vagy a háttér a történethez? Nyilván — amint már ez lenni szokott — az utóbbi eset áll. Nagyobb kompozícióknál, ahol világképet rajzol az író, rendszerint előbb maga az általános kép, vagy gondolat jelenik meg a művész tudatában s csak azután asszociálódik a kép részleteit feltáró történet. Szembeötlük ez különösen itt, hol a mese, minden bizarrsága mellett is, rendkívül egyszerű. Ám azért ez egyszerű történet mindvégig vezet és csal bennünket azzal a művészi látszattal, hogy — önmagáért van.

□ Bakács Tamás, a nagy államférfi — kinek jellege nyilván a nagy Szilágyi Dezső politikai és rideg legényi vonásaiból van összeróva — a Magas Tátrában tölti a nyarat. Majd az erdőszélen tűnik

fel bikanyakával, oroslánfejével, majd a tengerszem hullámaiból bukkan ki, rémitgetvén egy lányokból és ifjakkból álló kiránduló társaságot. E társaság tagjairól ezentúl nem esik szó, sőt nincs említés jó ideig senkiről. Az író egészen Bakács Tamás foglalkoztatja, kinek az a különös ötlete támad, hogy a Lomnici csúcson építtet magának nyaralót. A hajlék a csúcson felépül, teméntelen élelmiszerral látják el s itt, e fölséges magánosságban pihenteti az észóriás eszméket termelő és romboló idegzetét. De itt éri utól a pusztító zivatar, a világvége, a vizözön, melynek mindent elnyelő hullámai immár nyaralójáig felcsapdosnak. Bakács még az elemekkel is dacol: „Ki áll ellen Bakács Tamásnak!” De borzadva látja, hogy minden összeomlott; a régi életnek, a régi világnak vége, ő áll csak belőle rettentő egyedülvalóságban. Jól van. A régi világot új világ váltja fel s ő lesz ennek az új világnak a gyökere, az új élet megindítója. Ő benne örökíti át a régi világ az ő összes vívmányait az ezután jövő világra. Ő az új Ádám. És ami eddig soha sem izgatta, most Éva után vágyódik, aki vigasztalja, fölvidítsa. De hol az új Éva? Minden a víz alatt van, sőt a jég alatt, mert beállt a jégkorszak s az egymásra toluló jég vityillóját is elpúsztitotta. Hajléktalan immár, mint az ősember. Vadászatra indul a jéggel borított hegyek közé. A roppant vizár valahonnan északról egy hajót sodort lefelé. Azon egy hercegnő él szolgájával, aki úrnőjétől a férj iogait követeli. Bakács rájuk talál, agyonlövi a szolgát s az erősebb jogán birtokába veszi a nőt. Tehát csakugyan ime, ő lesz a rombadólt világ kulturájának letéteményese. Ámde kétségbeesve kell tapasztalnia, hogy minden nagy tudása mellett is tehetetlen; nem képes megmenteni a nőt, akitől egy harmadik élet ered, de maga az asszony elpúsztul. Sőt elpúsztul a maradék is, mert az egykori nagy ember nem tudja táplálni gyermekét. Bakács Tamás meg van semmisülve. Most már világos előtte a jövő. Civilizációk jönnek és púsztulnak el, rétegeket rakván egymásra,

de egyik világ a másik világra az emberi műveltséget át nem örökítheti. És ezzel a tudattal kell neki is elpúsztulnia.

□ Az elbeszélés bizarr, fantasztikus, de tartalmas és gondolatkeltség. A lét és nemlét gyötrő kérdése hozza létre. Kozmikai oldalához sok szó férhet, de filozófiai tartalma és konzekvenciája helyes. Művészi megalkotásában van bizonyos merevség, keménység, mint mindig oly műben, melynek tendenciája van. S ennek a tendenciának nem okvetlenül szükséges társadalmi lennie; lehet az akár filozófiai, mint amilyen a jelen esetben. A világ végének leírása igaz és megrázó, de a pszichológiai momentumokat (a nő egyénisége, halála, a gyermek elpúsztulása) kiaknázatlanul hagyta az író. Mintha egész erejét a kozmikai és filozófiai elemekre akarta volna vetni.

□ A többi tizenegy apróságban sem homályosulnak el Biró Lajos írói erényei: a szerkezetben való takarékoság, a tartalmasság, e mellett az elevenség és ötletesség. Nem kerül a sikamlós ösvényeket, de — mint aki komolyabb témáknak bővében van — nem is keresi. „Az elcsábítás“ a főváros utcáiról ellesett igaz, az „Egy becsstelen ember“ új vonásokkal és színekkel megírt régi történet. „A tiszta asszony“ útolsó tettén a lélektani törvények után vadászó kritikus tán fennakadna: mi szükség volt arra, hogy halála után az a nő elárulja rejtett érzelmeit s ártatlan férjét szivensebezze. De igaza van az írónak: az embereket csak átlag-körülmények közt vezetik a lélektani és erkölcsi általános törvények. Rendkívüli esetekben rendkívüli törvények érvényesülnek. Az a tiszta asszony úgy gondolta, hogy tartozik szerelmének azzal, amit tett; a hitvesi hűség kötelezettségének úgy is fényesen megfelelt. Ez a kis rajz a könyv legszebb darabja. „A borsvári mandátum“-ban tiszta, az „Ágnes“-ben kedves komikum nyilatkozik meg. „Marianne“ legényfogó történetével már másodszor találkozunk; az ügyes leány azonban itt is megállja helyét.

□ A többi darabok sikamlósabb témák; nem is mindegyik versenyképes a többivel. Kiemelendő azonban a „Kinevetett emberek“ lélektani igazságáért, az „Ajtó“ kerekégeért, az „Apák és fiúk“ című pedig tartalmasságáért.

□ Stílusában Biró Lajos újszerűsége törekszik, mint minden u. n. modern társa. Szereti a szokatlan jelzőket és határozókat. („Az eső zöreijén túl dübörgő recsegés lármája hangzott.“ „Az eső csörömpölve zuhogott le.“) Szereti a szóhalmazást. („Soha sem érezte a nőnek, az asszonynak, a feleségnek igazi szükségét,“ „Gyötrődve kívánta azt a lányt, a karcsút, a szépet, a szőkét.“) Idegenszerűen hat néha a ragozott névmásnak és a személyragozott ragoknak fölösleges használata. („Ha már fenyegetsz engem,“ „lásd be, hogy nekem jogom van arra, hogy mindent tudjak.“)

□ Nyelve nem rosszabb, mint társaié. A névelővel ezúttal takarékosabban bánik ugyan, de még mindig fordul elő ilyesmi: „Pásty az öklét szorította rá a szédülő fejére“. A fölösleges névelő itt már félreértésre ad okot. Hasonlóan visszaél az egy határozatlan névelővel is. (A nagy Bakács egy rongyhalmaz volt, emberi tagoknak egy formátlan dombja.“ Az is kötőszó használatát, mint nagyon sokan írónk közül, ő sem tudja. („Ha ezt a rettenetes rohamot ki is bírják a falak, az ár emelkedik és beléfojtja lakóját a házba.“)

□ Elmondottuk ezeket is, tán használunk vele a jeles írónak, akinek folytonos fejlődése elé a legkomolyabb várakozással nézünk.

KÖVESKUTI JENŐ.

□ Legioner (Gerenday László): Allah Akbar. (Singer és Wolfner kiadása, 1911. Első kötet.)

□ A költők szárnyas paripákon repülnek. A mesemondók, elbeszélők jupiteri szekérbe fogott lovakkal suhannak. Az elbeszélő Gerenday László ékköves szekere kerekének küllőibe keményen belefogózik lelkünk, szivünk, agyunk. S örömmel fogózik bele. És megyünk, futunk, suhanunk, egyre erősebben belekapaszkodva s egyre tovább-tovább. Folyton növekedő érdeklődéssel kísérik, mindig tágabbra nyitott szemmel, mindig dobogóbb szívvvel kísérik és elbandukolunk a mindmáig szomorú nomádságban, sinylődő embertársaink földjére, ahová ő, a szerző, mint legioner került.

□ Megelevenülnek előttünk az irtózatossághal szaharai síkon lejátszódó történetek, exotikus szereplőikkel. A félénk, árva arab leány, aki a legió egyik katonájától kis zsebtükröt kap, és aki ezentúl nem úgy a forrásvíz-tükrébe, mint a többi arab nő, hanem az ajándékul kapott csecse-becsébe való nézegetésben elégítheti ki hiúsága zömét.

□ Sok ilyen apró, finom epizód szövi át és élénkíti a gazdag, tartalmas novellás kötetet.

□ Pompás megfigyelések, amiket úgy a természetben, mint festményeken mi magunk is nem egyszer látunk és észrevettünk, de mindannyiszor elmulasztottuk, elfelejtettük színezzni vele sorainkat — szinte egymás nyomába tolnak.

□ Kedvesek és édesek az ilyen meglátások, mint pl. a forrásból vizet merítő leányról is: „Térdei közé szorította ruháját s leguggolt a forrás mellé, megtölteni a tömlőt“.

□ A Gerenday László ilyen alig valaminek látszó s mégis igazán értékes megfigyeléseinek talán csak előadásának hatalmas drámai lendületei méltányolhatóbbak.

□ Mert amilyen ritka és különös tragédiák játszódtak le az ő lelkében — csupán mint ember lelkében — azokból ítélve nem is csoda, ha azok a sűrű drámai érzések annyira kicsiszolták vénája drámai érzékét, hogy előkelő drámai ere határozottan

egyik legjellemzőbb s egyszersmint legbecsesebb elbeszélő-írói sajátja lett.

□ Nyelvének élvezetes kis-kúnási magyarságával legfeljebb költői ereje vetekedhetik.

□ „Legioner“ egyike leggondosabban dolgozó próza-íróinknak. Nincs egyetlen felesleges szó, még csak jelző sem, az írásaiban.

□ Képzetele dús és kellemesen színes.

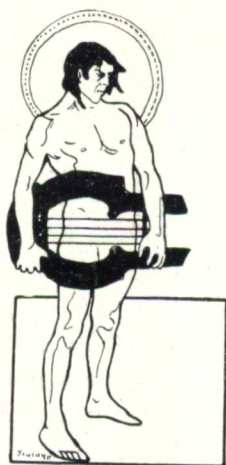
□ Itt-ott bátor a fantáziája. Így a „kiff“-es elbeszéléseiben is; de ezekben már várjuk is az erősebb képzeleten felépített, keleti mesék tarka-barkaságával rokon csillogóbb, különösebb, másabb világban járó, — s talán álmvilágban járóbb — idegrezegtető mesét . . .

□ Mindenik novellája egy-egy vércsepp az íróművész eréből.

IFJ. REMETÉY DEZSŐ.

□ Műfordítások. A magyar irodalom legújabbán sorra produkálja a műfordításokat. Meglepően sűrűn jelennek meg a könyvpiacra a jelesebb külföldi írók munkái magyar fordításban és így a magyar olvasókörzéség hozzájut azokhoz a munkákhoz, amelyeket a nyelvismeret hiánya máskülönben elvonna tőlük. És a fordításoknak ez az örvendetes terjedése két irányban is örvendetes jelenség. Örvendetes első sorban azért, mert azt látjuk belőle, hogy a magyar

olvasókörzéség érdeklődik a külföldi írók művei iránt is, de másfelől azt is igazolja, hogy a magyar írók körében igen sokan vannak, akik nem mesterségszerűen foglalkoznak a fordítással, hanem tudással, irodalmi rutinnal és magas esztétikai érzéssel ültetik át a külföldi irodalom jeleseinek munkáit magyarra. Ezekben a művészi átültetésekben nemcsak a szolgálai alkalmazkodást, hanem magát az írókat is kapjuk, aki önmagából ad annyit, amennyit anélkül adhat, hogy a fordítás hűségét elvénne. Eddig a magyar fordítások legnagyobb része tucatmunka volt. Az élelmes kiadó ismeretlen, sőt igen gyakran minden irodalmi gyakorlat nélküli egyéneket bizott meg olcsó pénzen a fordítás munkájával és a magyar közönség igen gyakran tapasztalta, hogy a külföldi írók magyarba plántált műve közönséges kontár-munka. Ma ebben a tekintetben igen sokat javult a helyzet, mert íróink belátták, hogy a művészi fordítás nem robotmunka, hanem olyan, amely magának az íróknak is hasznára válik. Hasznára válik nemcsak gyakorlati tekintetben, hanem főképen azért, mert az íróknak a képességeit fejleszti. Ma már tizszer annyi az évente magyarrafordított irodalmi munkának a száma, mint amennyi csak egy évtizeddel ezelőtt volt és ez az emelkedés a legékesebben szóló bizonyítéka nemcsak a magyar írás, hanem a magyar olvasás haladásának is.

Szalay Pál rajza